

7 ELEMENTEN VOOR LOOPBAANBEGELEIDING VMBO-LEERLINGEN

1. PRAKTIJK ERVARING OPDOEN

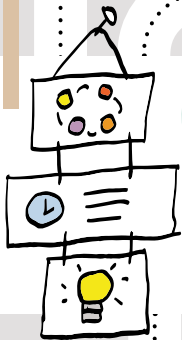
Hoe kun je verbinding leggen met de praktijk?

2. DE LEERLING IS ACTIEF

Hoe kun je leerlingen een actieve rol geven?

3. SAMENHANGENDE ACTIVITEITEN

Hoe kun je zorgen voor een samenhangend traject?

4. REFLECTIE

Hoe kun je leerlingen zinvol laten reflecteren?

7. ZELFVERTROUWEN BIJ LOOPBAANKEUZES VERGROTEN

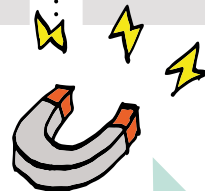
Hoe kun je het zelfvertrouwen bij loopbaankeuzes versterken?

6. LEREN OMGAAN MET VERWACHTINGEN

Hoe kun je leerlingen begeleiden in het omgaan met verwachtingen van anderen?

5. OUDERS BETREKKEN

Hoe kun je ouders betrekken bij loopbaanontwikkeling?

COLOFON

Handreiking loopbaanbegeleiding voor vmbo-leerlingen

Auteurs

Annet Hermans

Régina Petit

Merlijn Karssen

Hanke Korpershoek

Vormgeving en illustraties

OptimaForma, Heilig Landstichting

April 2024

GION Onderwijs/Onderzoek en Kohnstamm Instituut

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt met financiering van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.

Kijk hier voor de pdf van de Handreiking loopbaanbegeleiding voor vmbo-leerlingen

Introductie

In deze praktische handreiking bespreken we werkzame elementen bij het studie- en beroepskeuzeproses van leerlingen op het vmbo en bieden we voorbeelden van tools en materialen om hiermee aan de slag te gaan. Het doel van de handreiking is scholen handvatten bieden om leerlingen effectief te kunnen begeleiden in hun loopbaan.

Deze handreiking komt voort uit het onderzoeksproject naar de effectiviteit van LOB-interventies voor leerlingen op het vmbo en de ISK¹. De aanleiding voor het onderzoek is de kwetsbare positie van jongeren met een migratieachtergrond op de arbeidsmarkt. Een maatregel om succes op de arbeidsmarkt te vergroten en om uitval in het mbo tegen te gaan is een doelgerichter studiekeuzeproses. Het versterken van de loopbaancompetenties (zie pagina 3) en het opdoen van waardevolle en herkenbare werkervaring en vaardigheden staan hierbij centraal.

We hebben onderzocht welke interventies effectief zijn voor het werken aan weloverwogen loopbaankeuzes, in het bijzonder voor jongeren uit gezinnen met een migratieachtergrond. Uit de literatuurstudie², waar het project mee begon, komen zeven elementen naar voren die bijdragen aan een effectief studie- en beroepskeuzeproses van leerlingen op het vmbo. Wanneer werkt LOB positief? Als de loopbaancompetenties van leerlingen versterkt worden, ze meer inzicht krijgen in eigen interesses en capaciteiten en het zelfvertrouwen voor het maken van loopbaankeuzes vergroot wordt.

Zeven werkzame elementen voor effectieve LOB:

- 1. Praktijkervaring opdoen;** ervaren hoe het er in de praktijk aan toegaat en in gesprek gaan met mensen uit de beroepspraktijk.
- 2. De leerling is actief;** een bliksemstage of werkbezoek is effectiever als de leerling zelf ook actief is en iets mag doen.
- 3. Samenhangende activiteiten;** als activiteiten op elkaar aansluiten is beter zichtbaar voor de leerling hoe alles met elkaar te maken heeft en wat het nut is.
- 4. Reflectie;** voorbereiding en terugkijken op een ervaring maakt deze leerzamer. Dit kan door afwisselende opdrachten in de klas of thuis of door een gesprek met de docent die de leerling aan het denken zet.
- 5. Ouders betrekken;** ouders zijn belangrijke beïnvloeders en gesprekspartners bij de studie- en beroepskeuze.
- 6. Leren omgaan met verwachtingen;** eigen wensen en keuzes kunnen verdrongen worden door verwachtingen van anderen, zoals vooroordelen of discriminatie en door andere belemmeringen zoals geldzorgen.
- 7. Zelfvertrouwen bij loopbaankeuzes vergroten;** goed geïnformeerd zijn over beroepen en opleidingen is een voorwaarde om goede loopbaankeuzes te kunnen maken.

De zeven elementen zijn in deze handreiking uitgewerkt. Bij ieder element is beschreven hoe dit op het vmbo kan worden vormgegeven. Ook is aangegeven welke loopbaancompetenties versterkt worden als het element deel uitmaakt van LOB (de loopbaancompetenties staan op pagina 3). Vervolgens wordt verwezen naar bestaande tools en materialen, met linkjes waar deze te vinden zijn, waarmee scholen aan de slag kunnen gaan om aan de elementen te werken. In de laatste paragraaf is de rol van visie en beleid voor effectieve LOB beschreven.

Daar komen de voorwaarden aan bod, de rol van het management, draagvlak bij mentoren en de benodigde tijd voor LOB. Ook worden tools en materialen aangeboden die scholen houvast bieden om in gesprek te gaan over LOB of het eigen LOB programma onder de loep te nemen.

1. INNOVATION LAB: Doorontwikkeling en effectmetingen van loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) voor vmbo- en ISK-leerlingen met een (niet-Westerse) migratieachtergrond.

2. Effectieve loopbaanoriëntatie en loopbaanbegeleiding (LOB) in het vmbo: een overzichtsstudie van nationale en internationale literatuur.

LOOPBAANCOMPETENTIES ^{1,2}

1. Motievenreflectie

Het onderzoeken van wensen en waarden die van belang zijn voor de loopbaan. Het gaat om bewustwording van wat werkelijk belangrijk is in het leven, wat je voldoening geeft en wat nodig is om prettig te kunnen werken.

2. Kwaliteitenreflectie

Onderzoeken wat men (niet) kan en hoe dit gebruikt kan worden voor de ontwikkeling in de loopbaan. Het gaat om bewustwording van vaardigheden en eigenschappen en om deze te vertalen naar kwaliteiten en talenten die ingezet kunnen worden om doelen en wensen in leren en werk te realiseren.

3. Werkexploratie

Het onderzoeken van eisen en waarden in werk en de mogelijkheden om te veranderen van werk; een zoektocht naar werk(zaamheden) waarin persoonlijke waarden overeenkomen met waarden die gelden in bepaald werk en waarin kwaliteiten aansluiten bij de ontwikkelingen die in dat werk voorkomen.

4. Loopbaansturing

Planning en beïnvloeding van leren en werken. Het gaat om het maken van weloverwogen keuzes, het onderzoeken van consequenties van keuzes en daadwerkelijk acties ondernemen om werk en leren aan te laten sluiten bij eigen kwaliteiten en motieven en uitdagingen in werk.

5. Netwerken

Contacten opbouwen en onderhouden op de arbeidsmarkt gericht op de loopbaanontwikkeling. Netwerkcontacten kunnen worden gebruikt om op de hoogte te blijven van ontwikkelingen, van werkmogelijkheden en om feedback te krijgen op het eigen functioneren.

6. Omgaan met verwachtingen

Het leren omgaan met verwachtingspatronen, stereotypering en loopbaanbarrières. Het om kunnen gaan met verwachtingen van anderen, bijv. stereotypering naar geslacht en afkomst, discriminatie en racisme. Weten welke stappen gezet kunnen worden om na te gaan of verwachte loopbaanbarrières (bv. financiële belemmeringen om te gaan studeren) echte belemmeringen vormen.

1. Beschrijving loopbaancompetenties 1-5: Meijers, F. Kuyjpers, M. en Bakker J. (2006). *Over leerloopbanen en loopbaanleren in het (v)mbo* (p. 39).

2. Toevoeging 6e loopbaancompetentie o.b.v.: Korpershoek, H., Karssen, M., Spijkerboer, A., Petit, R., & Hermans, A. (2022). *Effectieve loopbaanoriëntatie en loopbaanbegeleiding (LOB) in het vmbo. Een overzichtsstudie van nationale en internationale literatuur*. GION Onderwijs/Onderzoek & Kohnstamm Instituut.

Elementen 1 & 2

Praktijkervaring opdoen en de leerling is actief

Waarom is kennismaken met en ervaren in de praktijk zo belangrijk in het vmbo? Bij de start in het voortgezet onderwijs hebben leerlingen weinig (realistisch) beeld van beroepen. In het tweede en soms derde jaar maken leerlingen een keuze voor een profiel, in het vierde jaar voor een vervolgopleiding. Voor een onderbouwde keuze hebben leerlingen kennis nodig over de beroepspraktijk, bedrijven en opleidingen.

Wat is het doel?

- Kennismaken met en ervaren in de praktijk geeft leerlingen meer beeld van werk en beroepen.
- Interesse wekken voor onbekende sectoren en beroepsrichtingen.
- Mogelijke vooroordelen en verkeerde beeldvorming over beroepen en vervolgopleidingen rechtzetten.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

- Laat leerlingen in een voorbereidende les nadenken over hun interesses en talenten en bij welke gastles of stageplek dit aansluit. Het is goed om leerlingen bewust te maken van wat zij bij zichzelf vinden passen. Belangrijk is dat ze actief worden begeleid bij het bedenken hiervan. Leerlingen vinden het moeilijk om op eigen kracht hun kwaliteiten te zien en keuzes te onderbouwen.
- Laat leerlingen voorafgaand aan een bedrijfsbezoek zich verdiepen in het bedrijf en bedenken wat ze te weten willen komen. De vragen nemen ze mee naar het bedrijf.
- Maak vooraf het doel van de activiteit voor alle betrokkenen duidelijk.
- Wanneer leerlingen begeleid worden in hoe ze keuzes voor bijvoorbeeld een snuffelstage kunnen maken, krijgen ze bagage mee voor volgende loopbaankeuzes.
- Laat bij een LOB-activiteit zien hoe deze past in het grotere geheel van LOB in dat leerjaar.
- Een stage of werkbezoek is effectiever als een leerling een actieve rol heeft. Bespreek met het stagebedrijf dat leerlingen een opdracht uitvoeren waardoor ze zelf iets ervaren van het vakgebied.
- Laat leerlingen terugkijken op ervaringen en bedenken wat ze hebben ontdekt over de eigen talenten en interesses. Zo krijgen zij een steeds scherper beeld van welk werk en welke opleiding passend zijn.

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Werkexploratie, kwaliteiten- en motievenreflectie en netwerken.

Wat kan de school doen?

Scholen kunnen samen met het werkveld bedrijfsbezoeken en (snuffel)stages organiseren zodat leerlingen beroepsbeoefenaren ontmoeten en kennis maken met de praktijk. Belangrijk is dat leerlingen veel verschillende ervaringen opdoen. Ook gastlessen op school door beroepsbeoefenaren, een dagje meelopen met een familielid, of werken aan vakinhoudelijke opdrachten in samenwerking met het werkveld of het mbo geven een beeld van werk en beroepen. In de klas of thuis filmpjes kijken over beroepen aan de hand van een opdracht kan daarbij ook nuttig zijn.

LEERLINGEN OVER PRAKTIJKERVARINGEN

"Wat zou jou kunnen helpen om een goede keuze te maken?"

"Als je bijvoorbeeld advocaat wil worden, dat je naar een court gaat."

"Gewoon, meer praktisch."

Opdrachten

Opdracht 1 – Welk bedrijf wil ik bezoeken?*

De leerlingen kiezen op basis van een aantal criteria voor een bedrijf waaraan ze een bedrijfsbezoek willen brengen.

 [Docentenhandleiding en jongerenopdracht 'Welk bedrijf wil ik bezoeken'](#)

Opdracht 2 – Waar ga je op bedrijfsbezoek?*

De leerlingen bereiden zich voor op een bedrijfsbezoek en beschrijven wat hun verwachtingen van dit bezoek zijn.

 [Docentenhandleiding en jongerenopdracht 'Waar ga je op bedrijfsbezoek'](#)

Opdracht 3 – Ervaren in de beroepspraktijk*

Leerlingen onderzoeken werk waar ze helemaal geen of nog onvoldoende beeld van hebben.

 [Docentenhandleiding en jongerenopdracht 'Ervaren in de beroepspraktijk'](#)

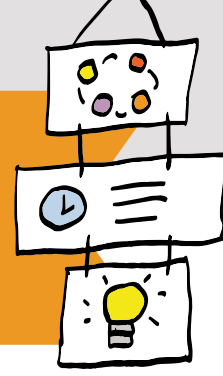
This screenshot shows the first page of the 'LOB OPDRACHT' document. It includes a table with 'Criteria' and 'Doel' (Goal) sections. The 'Doel' section asks 'Welk bedrijf wil ik bezoeken?' and provides instructions for students to choose a company based on specific criteria. The right side of the page features a 'TITEL' section with the title 'WELK BEDRIJF WIL IK BEZOEKEN?' and a 'LEER-DOEL' section with a list of learning objectives. There is also an 'ERVAREN WAT GA JE DOEN?' section with a list of tasks.

This screenshot shows the second page of the 'LOB OPDRACHT' document. The 'Criteria' table continues, with the 'Doel' section asking 'Ervaren in de beroepspraktijk'. The right side features a 'TITEL' section with the title 'ERVAREN IN DE BEROEPSPRAKTIJK' and a 'LEER-DOEL' section with learning objectives. The 'ERVAREN WAT GA JE DOEN?' section contains a detailed list of tasks for students to complete.

This screenshot shows the third page of the 'LOB OPDRACHT' document. The 'Criteria' table continues, with the 'Doel' section asking 'Waar ga ik op bedrijfsbezoek?'. The right side features a 'TITEL' section with the title 'Waar ga ik op bedrijfsbezoek?' and a 'LEER-DOEL' section with learning objectives. The 'ERVAREN WAT GA JE DOEN?' section contains a list of tasks. At the bottom, there is a 'MET WIE?' section with a list of people to consult.

Element 3

Samenhangende activiteiten

Om een doordachte keuze voor een vervolgopleiding te kunnen maken, bouwen leerlingen in vier jaar op het vmbo een steeds beter beeld van hun kwaliteiten, interesses en van werk en opleidingen. Dat gebeurt in LOB-lessen, maar ook in andere lessen en bij andere activiteiten. Leerlingen bereiden zich voor op een LOB-activiteit, reflecteren er naderhand op en maken een vervolgstap. Deze cyclus herhaalt zich in ieder geval een aantal keer per schooljaar.

Wat is het doel?

- Een logisch traject van op elkaar aansluitende LOB-activiteiten per leerjaar en van leerjaar 1 tot en met 4.
- Leerlingen, ouders, mentoren en docenten hebben inzicht in alle LOB-activiteiten in een schooljaar.
- Mentoren komen in loopbaangesprekken terug op een eerdere ervaring en kijken vooruit naar een volgende om zo ook de samenhang duidelijk te maken.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

Als activiteiten aansluiten bij de fase waarin de leerlingen zich in het keuzeproces bevinden, dan is het effectief. Als een leerling nog weinig beeld heeft van beroepen, heeft een brede oriëntatie de voorkeur. Later is een verdieping binnen een richting van belang.

- Verbind alle LOB-activiteiten en gesprekken met elkaar en visualiseer deze als 'LOB-leerlijn' voor leerlingen, ouders en docenten.
- Bij elke LOB-activiteit maakt de docent het doel duidelijk en legt de link met het LOB-programma van dat jaar. De leerling blikt terug op een vorige activiteit en kijkt vooruit naar een volgende activiteit om zo de samenhang duidelijk te maken.
- Een portfolio of LOB-cv kan helpen om de verbinding tussen de LOB-activiteiten te zien. Zo kunnen de leerling en de docent terugkijken op eerdere ervaringen. Hiermee wordt de ontwikkeling zichtbaar. Werken met een portfolio werkt alleen als er regelmatig loopbaangesprekken met de leerling plaatsvinden. Een portfolio met papieren verslagen is voor leerlingen niet betekenisvol.
- In individuele gesprekken reflecteren de docent en de leerling op motieven, kwaliteiten of ambities en op eerdere ervaringen die zijn vastgelegd in het portfolio. Op die manier wordt de samenhang duidelijk.

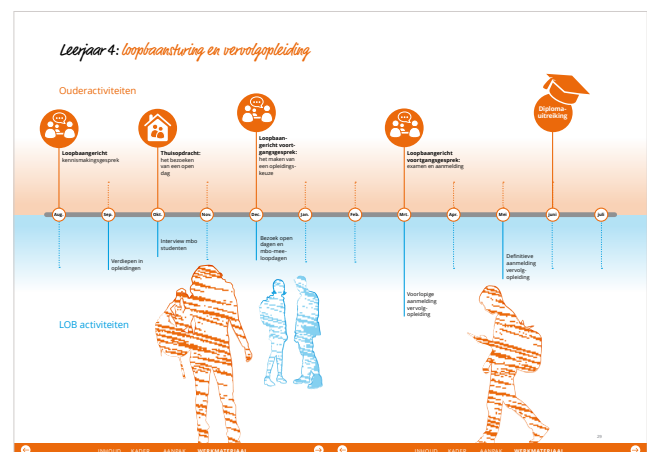
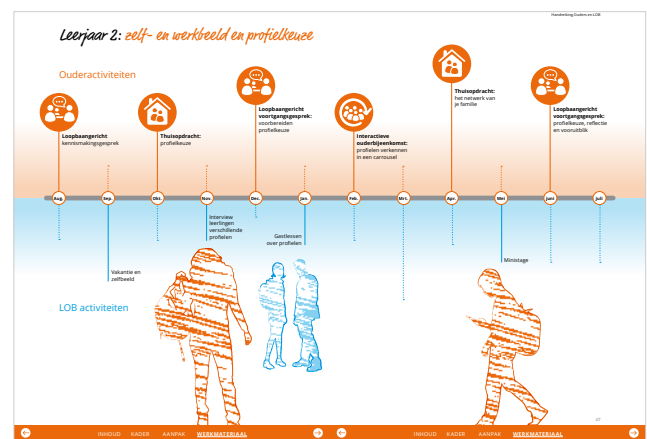
Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Loopbaansturing.

Wat kan de school doen?

Leerlingen vinden het vaak lastig om het doel en de samenhang te zien tussen verschillende LOB-activiteiten. De docent speelt een belangrijke rol in het toelichten van het doel en het zichtbaar maken van de samenhang tussen de verschillende onderdelen, het liefst ook gevisualiseerd, bijvoorbeeld met een poster in de klas.

Ter inspiratie: twee voorbeelden voor het visualiseren van een LOB-leerlijn¹.

Tool 1 – De checklist LOB (vmbo)

Met deze checklist breng je in kaart welke LOB activiteiten op school worden ingezet.

¹ Vink aan als de activiteit plaatsvindt. / ² Omcirkel leerjaar 1, 2, 3 en/of 4. / ³ Omcirkel ja of nee.

Tool 2 – De curriculumplanner*

Met de LOB-curriculumplanner inventariseer je in vier stappen het LOB programma van je school, maak je dit inzichtelijk en versterk je het programma, zodat er een doorlopende LOB-leerlijn ontstaat voor de school.

 [De LOB-curriculum planner](#)

LOB ACTIVITEIT ¹	LEERJAAR ² In welk leerjaar of leerjaren vindt de activiteit plaats?	VOORBEREIDING ³ Is er een voorbereidings-opdracht?	REFLECTIE ³ Is er een reflectie-opdracht of -gesprek na de activiteit?	OUDERS ³ Zijn ouders betrokken?
Individuele gesprekken op school				
☐ Individueel gesprek met docent of mentor in het kader van LOB	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Individueel gesprek met de decaan in het kader van LOB	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Gezamenlijke opdrachten op school				
☐ Groepsopdracht in het kader van LOB (bijv. discussie, presentatie)	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Spelvormen (bijv. beroepenspel)/ bedrijfssimulatie	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Activiteiten met beroepsbeoefenaren/ bedrijven of instellingen				
☐ Gast spreker vertelt over beroep	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Gesprek met een beroepsbeoefenaar	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Beroepenmarkt/beroepen-carrousel/beroepenfeest	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Bedrijfsbezoek of excursie	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Project om kennis te maken met beroepsrichting	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Activiteiten met vervolgonderwijs				
☐ Opleidingenmarkt	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Open dag vervolgonderwijs	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Proefles, workshop, samenwerkings-project of andere oriëntatie-activiteit in het vervolgonderwijs	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Stages				
☐ Oriënterende korte stage/bliksemstage	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Verdiepende langere stage	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Overige activiteiten				
☐ Beroepskeuzetest/interesseset	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Thuisopdracht/huiswerkopdracht in het kader van LOB	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Andere activiteit(en), nl.	1 - 2 - 3 - 4	ja / nee	ja / nee	ja / nee

Element 4

Reflectie

Een goede voorbereiding op een opdracht of activiteit en achteraf hierop terugkijken zijn nodig om leerlingen te laten nadenken over de betekenis van een (praktijk)ervaring of een filmpje over een bedrijf. Wat hebben ze geleerd en ontdekt over de inhoud van het werk of over het bedrijf? Wat vinden ze leuk, waar zijn ze goed in en welke beroepen of opleidingen passen bij het bedrijf? Maar reflectie omvat ook het bespreken van de uitkomsten van een kwaliteitenspel of een beroepskeuzetest met de leerlingen. Bijvoorbeeld of ze deze uitkomsten hadden verwacht en wat dit betekent voor de profielkeuze of de keuze voor een vervolgopleiding.

Wat is het doel?

Door reflectie op school en thuis over de interesses, kwaliteiten en keuzes van leerlingen voor bijvoorbeeld een gastspreker, een bliksemstage of profiel, krijgen leerlingen een steeds beter beeld van zichzelf, van profielen en vervolgopleidingen. Dit helpt om loopbaankeuzes te kunnen onderbouwen.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

- Leerlingen leren het meest over hun ervaring in een gesprek met een docent, maar ook met medeleerlingen en met hun ouders/verzorgers.
- Kies verschillende werkvormen om te reflecteren. Laat leerlingen bijvoorbeeld pitchen over een gastles of over een interview met een beroepsbeoefenaar. Laat ze een blog, moodboard of collage maken over een (praktijk) ervaring aan de hand van vragen. Reflectie door het schrijven van een verslag levert weinig nieuwe inzichten op en leerlingen vinden dit nutteloos.
- Het helpt leerlingen als ze een gesprek met docent en ouders voeren over iets concreets. Dit kan bijvoorbeeld een filmpje, mindmap of moodboard van kwaliteiten en interesses zijn of een foto van het leukste onderdeel van de stage.
- Om te zorgen dat reflectiegesprekken leiden tot nieuwe inzichten, brengt de leerling eigen ervaringen in en legt de docent de relatie met kwaliteiten, beroepen of vervolgopleiding. De docent luistert actief, vraagt door, vat samen en zet aan tot reflectie door aanvullende vragen te stellen en niet zelf in te vullen. De docent bespreekt welke concrete vervolgstappen de leerling kan zetten met de nieuwe inzichten.
- Bedenk dat reflectiegesprekken gepaard kunnen gaan met onzekerheid van leerlingen. Zorg dat mentoren voldoende kennis en handvatten hebben om dit proces goed te begeleiden.

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Motievenreflectie, kwaliteitenreflectie, werkexploratie en loopbaansturing.

Wat kan de school doen?

Het is belangrijk dat in de (vak)lessen tijd wordt genomen voor reflectie. Leerlingen kunnen individueel of in groepjes aan de hand van een opdracht terugkijken op een ervaring. Dit kan tijdens mentor- en LOB-lessen, maar ook in de vaklessen, om zo de verbinding tussen de (praktijk)vakken en opleiding en beroep te maken. Ook tijdens een driegesprek van leerling, mentor en ouders kan de mentor vragen aan de leerling stellen over een ervaring en ouders vragen daarop te reageren.

LEERLINGEN OVER WENSEN VOOR REFLECTIE

"Gewoon een gesprek van de mentor alleen met mij, ik wil dat ze vragen wat ik wil worden en of ik wel weet welke opleiding dan nodig is. En als ik zeg dat ik het niet weet, dat ze dat uitlegen."

"Met de mentor praten over vakken waar je slecht in bent maar die je wel nodig hebt. En dan een bijspijker uur krijgen of zoiets."

"In zo'n LOB-les praten over wat mijn klasgenoten gaan doen."

Het loopbaangesprek

1. Terugkijken op ervaringen

Welke ervaring wil je met me delen? Vertel. Wat was je rol op dat moment? Wat werd er van je verwacht?

2. Reflecteren op ervaring

Wat deed jij hierin heel goed? Hoe zou je dit inzicht op deze ervaring willen noemen?

3. Vooruitkijken naar keuze

Wat wil je uitproberen of leren over je toekomstige vak, studie of werk? Wat is er nodig om een vervolgkeuze te maken?

4. Activeren van gemaakte keuze

Hoe ga je contact leggen met degene die jou kan helpen? Waar kun je tegenaan lopen? Hoe kun jij dit oplossen?

Kijk voor een toelichting op het verloop van het loopbaangesprek:

www.expertisepuntlob.nl/tools/lob-kennisbank/loopbaangesprek

Tips voor loopbaangerichte reflectie

- Kijk terug op een concrete ervaring en vraag met name naar momenten die indruk op de leerling hebben gemaakt.
- Het kan gaan om een positieve of negatieve ervaring. Geef geen oordeel, vraag door waarom de leerling de ervaring positief of negatief vond.
- Probeer de leerling gedetailleerd naar de ervaring te laten kijken door korte, gerichte vragen te stellen.
- Voorbeeld: de leerling heeft stage gelopen bij een fietsenmaker, wil zeker geen fietsenmaker worden. In gesprek met de leerling over welke taken wel en niet aanspraken, bleek dat de leerling het klantcontact wel interessant vond.
- Vraag door op wat de leerling laat zien of vertelt.
- Probeer de leerling aan het denken te zetten door te vragen wat heel goed/niet goed ging, interessant of niet interessant was en wat dit zegt over de eigen kwaliteiten en motieven.
- Vraag of de leerling eerder een vergelijkbare ervaring heeft gehad. Vraag door om te ontdekken of er een rode draad is in deze vergelijkbare ervaringen.
- Vraag wat de leerling nog meer zou willen ontdekken over werk, een opleiding of over werken in een specifiek bedrijf of organisatie.
- Vraag de leerling wat of wie hij/zij nodig heeft om een vervolgstap te zetten.

Opdrachten

Opdracht 1 – Een digitaal moodboard maken*

Leerlingen ervaren wat het is om via beelden (in plaats van met woorden) hun ervaring van een bedrijfsbezoek vast te leggen.

[Docentenhandleiding en jongerenopdracht 'Digitaal moodboard maken'](#)

Opdracht 2 – Maak een stripverhaal van je ervaringen!*

Leerlingen ervaren hoe het is om een talent of ambitie concreet en kort te verwoorden in een (digitale) strip.

[Docentenhandleiding en jongerenopdracht 'Maak een stripverhaal van je ervaringen'](#)

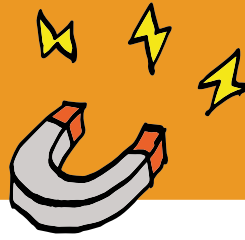
Opdracht 3 – Past dit beroep bij me of niet?*

Leerlingen verwoorden hun ervaringen over het bedrijfsbezoek; over wat wel en niet bij hen past van het beroep. Zo geven ze betekenis aan de ervaringen bij het bedrijfsbezoek.

[Docentenhandleiding en jongerenopdracht 'Past dit beroep bij me of niet?'](#)

Element 5

Ouders betrekken

Ouders/verzorgers zijn belangrijke gesprekspartners en beïnvloeders bij de studie- en beroepskeuze ook al zijn zij zich daar vaak niet van bewust. De invloed van ouders op leerlingen kan groot zijn.

Wat is het doel?

Ouders kunnen hun kind ondersteunen bij het keuzeproses door in gesprek te gaan over kwaliteiten en motieven. Ze kunnen, ook zonder veel kennis van het onderwijssysteem en de arbeidsmarkt, hun kind stimuleren om meer te weten te komen over beroepen en bijvoorbeeld naar een open dag te gaan.

Hoe kun je ouders en leerlingen hierbij effectief begeleiden?

- Maak ouders en leerling van begin af aan duidelijk dat ouders een rol hebben in de loopbaanontwikkeling van hun kind en zorg dat ze zich toegerust voelen om deze rol te vervullen.
- Draag bij aan zelfvertrouwen en trots van de leerling door kwaliteiten en motieven te bespreken tijdens een leerling-mentor-oudergesprek. Zorg dat de ouder ook inbreng in dit gesprek heeft, bijvoorbeeld over de kwaliteiten van de leerling.
- Besteed in oudergesprekken aandacht aan de ambities en interesses van de leerling.
- Maak ouders en leerling duidelijk dat het belangrijk is voor de motivatie en het schoolsucces dat de leerling leert om eigen keuzes te maken.
- Geef ouders concrete handvatten zoals een opdracht voor het gesprek thuis over de kwaliteiten en loopbaanontwikkeling van hun kind.
- Geef ouders en leerlingen informatie over mogelijkheden voor de leerling in het onderwijssysteem en over de kansen op de arbeidsmarkt in diverse sectoren. Zorg ervoor dat communicatie met ouders en leerlingen hierover niet alleen schriftelijk plaatsvindt.

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Kwaliteiten- en motievenreflectie en loopbaansturing.

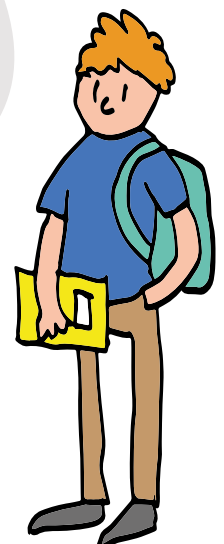
Wat kan de school doen?

Ouders die weinig zicht hebben op het onderwijssysteem en de arbeidsmarkt, voelen zich vaak onzeker in het ondersteunen van hun kind bij het maken van loopbaankeuzes. Daarom is het belangrijk ouders goed te informeren en te betrekken bij loopbaanactiviteiten van de leerlingen. De school informeert ouders niet alleen, maar stimuleert ook dat ouders en leerlingen hier thuis over praten. Bijvoorbeeld over wat de leerling te weten wil komen op een open dag of wat ze vonden van een bedrijfsbezoek of stage.

LEERLINGEN OVER HOE BELANGRIJK ZE HET VINDEN DAT OUDERS MEEDENKEN BIJ HUN KEUZE

"Ja ik vind de mening van ouders belangrijk, ze hebben meer ervaring, sommige ouders hebben hun mening en dan moet je die mening gewoon doen [...]. Je kan het gebruiken, maar je hebt ook je eigen mening en die vind ik wel beter".

"Ja ik vind het wel handig als mijn ouders meedenken met wat voor school ik hierna ga doen want ik weet het allemaal nog niet en m'n ouders zitten er meer in wat er allemaal op die vervolgschool gebeurt."

Thuisopdrachten

Korte opdrachten waarmee leerlingen thuis met ouders in gesprek gaan over bijvoorbeeld kwaliteiten, de profielen of over stages. Opdrachten waarbij ze nadenken over de kwaliteiten van de leerling, samen de profielen bekijken of nagaan wat een passende stageplek kan zijn. Ook hier geldt dat leerlingen vaak liever in gesprek gaan dan dat ze een verslag moeten schrijven.

Opdracht: Beroepen kiezen*

Door met een familielid te praten, onderzoeken leerlingen drie beroepen en weten ze waarom ze deze beroepen wel of niet interessant vinden. Dit wordt door de mentor nabesproken.

 [Docentenhandleiding 'Beroepen kiezen met je familie'](#)

Interactieve ouderbijeenkomsten

Er zijn veel mogelijkheden voor interactieve ouderbijeenkomsten. Leerlingen kunnen in groepjes in de klas met hun ouders een profiel verkennen of aan de hand van beroepsbeelden (zie element 7) in gesprek gaan over kwaliteiten en beroepen. Ook kunnen leerlingen in groepjes een presentatie geven aan ouders over hun stage of over hun keuze voor een profiel of vervolgopleiding. Dit geeft ouders meer beeld van de loopbaanactiviteiten van hun kind.

Opdracht: Ouderavond kansrijke beroepen*

Leerlingen en hun ouders worden zich ervan bewust dat er beroepen zijn met meer en minder baankansen.

 [Docentenhandleiding 'Ouderavond kansrijke beroepen'](#)

Leerling-mentor-oudergesprekken

Tijdens deze loopbaangerichte gesprekken wordt ook gesproken over de studie- en beroepskeuze. In het gesprek kan de thuisopdracht worden aangekondigd of nabesproken.

Gespreksleidraden voor het voeren van voortgangsgesprekken (leerling-mentor-ouders)*

 [Handreiking 'Ouders en LOB'](#)

Op blz. 56 tot en met blz. 63 staan vier gespreksleidraden:

- Loopbaangericht kennismakingsgesprek
- Loopbaangericht voortgangsgesprek: voorbereiden profielkeuze
- Loopbaangericht voortgangsgesprek: zoeken stageplaats
- Loopbaangericht voortgangsgesprek: opleidingskeuze

Element 6

Leren omgaan met verwachtingen

Leerlingen hebben te maken met verwachtingen van anderen. Het kan gaan om verwachtingen van ouders over welke beroepen geschikt zijn voor 'ons soort mensen' of een lagere of hogere status hebben. Het kan ook gaan over vakgebieden of beroepen die zij geschikter vinden voor jongens of meisjes. Ouders kunnen soms weinig ruimte geven voor eigen keuzes en wensen van hun kinderen, of dragen onbewust bepaalde verwachtingen uit.

Maar niet alleen ouders, ook een begeleider bij een stage-bedrijf of docenten kunnen bepaalde verwachtingen hebben. Soms onderschatten ze wat een leerling kan en raden bijvoorbeeld een technische opleiding af, omdat dit te moeilijk zou zijn. Ook onbewust kunnen stereotypen worden overgebracht, bijvoorbeeld in lesmateriaal waarin het stereotype beeld dat meisjes geschikter zijn voor de zorg naar voren komt.

Deze verwachtingen kunnen ertoe leiden dat leerlingen vooroordelen overnemen, te weinig vertrouwen op hun capaciteiten en niet hun motivatie en interesses volgen. Ze kunnen aan verwachtingen van anderen gaan voldoen en dus bepaalde beroepsrichtingen als mogelijkheid uitsluiten.

Wat is het doel?

De leerling is zich bewust van de eigen kwaliteiten en interesses en van de verwachtingen van de omgeving. De leerling leert eigen keuzes te maken en om te gaan met stereotype beelden en de verwachtingen van anderen.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

In Nederland is er tot nu toe weinig aandacht geweest voor het omgaan met verwachtingen. Uit buitenlandse onderzoek blijkt dat specifieke aandacht bij LOB in het omgaan met verwachtingen van anderen effectief kan zijn.

- Zorg dat op school het gesprek gevoerd wordt met leerlingen over hun ervaringen met verwachtingen van anderen.
- Weerbaarheid van leerlingen vergroten bij het maken van eigen keuzes en oefenen met reageren op negatieve reacties van anderen.
- Aandacht besteden aan loopbaanbarrières die leerlingen kunnen ervaren; thuis, op school en in de beroepspraktijk (bijv. een leerling denkt geen vervolgopleiding te kunnen volgen omdat studeren te duur is).

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Kwaliteiten- en motievenreflectie, omgaan met verwachtingspatronen, stereotypering en loopbaanbarrières.

Wat kan de school doen?

In Nederlandse scholen wordt nog weinig aandacht besteed aan het leren omgaan met verwachtingspatronen. We bespreken hieronder verschillende voorbeelden uit internationaal onderzoek om hiermee aan de slag te gaan.

LEERLINGEN OVER VERWACHTINGEN VAN ANDEREN

"Het is af en toe heel erg hinderlijk, want ik heb al veel verschillende creatieve ideeën genoemd die mij oprecht leuk leken en dan kraakt mijn moeder ze af. Ze vindt dat niet verstandig omdat je er niet veel werk in kunt vinden. Zij zegt dat ze me later in een kantoor ziet werken."

"Ja dat doet mijn vader ook altijd."

Groepsgesprek

- In de klas inventariseren met welke stereotype verwachtingspatronen leerlingen te maken hebben.
- De invloed van familie, cultuur en docenten op de aspiraties en loopbaankeuzes van leerlingen bespreken.
- In kleine groepjes bespreken wat leerlingen kunnen doen als verwachtingen van anderen hen belemmeren en bij wie ze daarvoor terecht kunnen.

Creatieve werkvormen kunnen helpen bij het bespreekbaar maken van deze onderwerpen en concrete handvatten bieden om leerlingen te ondersteunen. In spelvorm kunnen leerlingen in groepjes bespreken wie zij kunnen inschakelen om hun loopbaandoelen te bereiken (bijv. een oudere broer of zus, een leraar of een buurvrouw). Bijv. bij de vraag bij wie kun je terecht als je wilt weten of je de studie wel kunt betalen? en wie zou je kunnen vertellen hoe het is om als meisje een technische opleiding te volgen tussen alle jongens?

Inzetten rolmodellen

- Rolmodellen uitnodigen en laten vertellen hoe zij hun loopbaankeuzes hebben gemaakt, welke barrières ze daarbij tegenkwamen en hoe ze daarmee zijn omgegaan. Wie hebben ze bijvoorbeeld thuis of op school ingeschakeld? Zet zowel nabije rolmodellen in (bijv. leerlingen uit de bovenbouw of oud-leerlingen) als rolmodellen vanuit verschillende beroepen en sectoren. Voer daarna het gesprek met de klas over mogelijke loopbaanbarrières van leerlingen en hoe ze daarmee kunnen omgaan.

Rollenspel

- Mogelijke tegenslagen, barrières en stereotype verwachtingen van anderen met de klas in kaart brengen, daar oplossingen voor bedenken en in rollenspel oefenen van deze aanpakken.

Stripverhaal/striptekening

- Leerlingen ontwerpen een superheld alter-ego voor negatieve situaties waar ze mee te maken kunnen krijgen (bijv. stereotype opmerkingen van anderen, negatieve verwachtingen van ouders). De superheld bedenkt hoe hiermee om te gaan.
- Leerlingen tekenen een kort stripverhaal waarin hun superheld de hoofdrol speelt en acteren daarna hun stripverhaal, zodat ze oefenen hoe ze in zulke situaties kunnen reageren.

Leerling-, mentor-, oudergesprek

- De mentor heeft o.a. door loopbaangesprekken zicht op het toekomstbeeld van de leerling. Tijdens het leerling-, mentor-, oudergesprek brengt de mentor dit ter sprake en vraagt de ouders hoe zij kijken naar de toekomst van hun kind.
- Als ouders een ander toekomstbeeld hebben, vragen naar de motivatie hierbij.
- Het belang benoemen dat de leerling eigen keuzes leert maken.
- Informatie geven over mogelijke routes en baankansen.

Verhaal afmaken/scenario's bedenken

- Leerlingen lezen een onaf verhaal waarin iemand stereotype uitspraken doet. De leerlingen denken na op welke manieren het verhaal verder zou kunnen gaan en maken het verhaal af met de manier die zij het beste vinden om te reageren op de situatie.

Informatie over beroepen

Leerlingen goed informeren over beroepen in verschillende sectoren is belangrijk. Bespreek in groepsgesprekken succesvolle voorbeelden van meisjes in traditionele 'jongensberoepen' en jongens in traditionele 'meisjesberoepen'. Dit blijkt de interesse van jongens en meisjes voor niet-genderstereotype beroepen te vergroten. Wees bewust van de norm die uitgedragen wordt, laat het vanzelfsprekend zijn dat zowel jongens als meisjes in alle sectoren thuishoren.

Element 7

Zelfvertrouwen bij loopbaankeuzes vergroten

Leerlingen kunnen onzeker zijn over waar ze goed in zijn. Dat hoort een beetje bij jong zijn, maar soms is de onzekerheid groter dan nodig. Weinig vertrouwen hebben in de eigen studie- en beroepskeuze kan een belemmering zijn om stappen te zetten in het keuzeproces. En het is zelfs nadelig voor de leerprestaties op school. Zo weten we uit onderzoek dat leerlingen die meer vertrouwen hebben in hun eigen kunnen, ook beter presteren. Ook gaat meer vertrouwen samen met meer motivatie, doorzettingsvermogen en welzijn. Dus alle redenen om leerlingen te helpen om hun zelfvertrouwen te versterken, niet alleen in bepaalde vakken, maar juist ook in het maken van loopbaankeuzes. Geïnformeerd zijn is noodzakelijk om weloverwogen beslissingen te nemen die gebaseerd zijn op kennis en inzicht. Het 7e element is daarom gericht op het versterken van zelfvertrouwen bij loopbaankeuzes door kennisverwerving.

Wat is het doel?

- Leerlingen stimuleren om stappen te zetten in hun studie- en beroepskeuzeproces door het vergroten van hun kennis over studie en beroep.
- Leerlingen hebben voldoende kennis over studie- en beroepsmogelijkheden om een weloverwogen loopbaankeuze te maken.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

- Zorg ervoor dat leerlingen voldoende informatie krijgen over beroepsmogelijkheden en opleidingen die daarbij passen. Zorg voor aansprekend materiaal zoals bijvoorbeeld gastsprekers en video's van beroepen.
- Wat bijdraagt aan het zelfvertrouwen is positieve feedback zoals een compliment over waar een leerling goed in is. Als een leerling te horen krijgt: "Dit kan jij niet, dit is te moeilijk voor jou", dan kan dat nadelig zijn voor het zelfvertrouwen. Het is dus belangrijk om voorzichtig te zijn met oordelen, benadruk kwaliteiten en moedig aan om moeilijke taken te blijven oefenen en uitdagingen aan te gaan. Positieve voorbeelden kunnen hierbij helpen.
- Zelfreflectie is voor meerdere doelen nuttig, ook voor het vergroten van het zelfvertrouwen. Laat leerlingen nadenken en met anderen praten over waar ze goed in zijn. Dit kan hen helpen om meer inzicht te krijgen in hun capaciteiten en meer vertrouwen in het maken van loopbaankeuzes.
- Maak leerlingen ervan bewust dat LOB over hun eigen toekomst gaat. Als leerlingen zelf kunnen kiezen hoe ze hun studie- en beroepskeuzeproces vormgeven, dan steunt hen dit in het vertrouwen om goede beslissingen te nemen. Geef wel voldoende stimulans om stappen te zetten (bijv. brede oriëntatie in de onderbouw), voor

leerlingen lijkt de toekomst soms nog ver weg.

- Grote ambities zijn mooi en daar moet ruimte voor zijn, maar te grote doelen ineens maken onzeker. Help leerlingen bij het stapsgewijs stellen van realistische, kleinere, haalbare loopbaandoelen. Succeservaringen kunnen bijdragen aan het zelfvertrouwen.

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Kwaliteitsreflectie, werkexploratie en loopbaansturing.

Wat kan de school doen?

Om weloverwogen loopbaankeuzes te kunnen maken en vertrouwen te hebben in het zelf kunnen kiezen van een passende opleiding en beroep, is het belangrijk dat leerlingen voldoende geïnformeerd zijn over beroepsrichtingen, beroepen en opleidingen die nodig zijn om die beroepen te bereiken. De rol van de school hierbij is nog groter voor leerlingen van ouders met weinig kennis over het Nederlandse onderwijssysteem en beroepenveld. Geef leerlingen niet alleen handvatten waar ze informatie kunnen vinden, laat ze ook actief met de informatie over opleiding en beroep aan de slag gaan. Besteed aandacht aan tekortsectoren (zoals techniek en zorg) zodat leerlingen weten waar arbeidsmarkt kansen liggen. Leg bij de praktijkervaringen steeds de verbinding met LOB, zodat leerlingen weten waarom ze dit doen. Oefen ook met praktische vaardigheden, zoals een sollicitatiebrief schrijven of een sollicitatiegesprek voeren. Veel leerlingen hebben interesse om later misschien een eigen bedrijf te beginnen. Gastsprekers uitnodigen met een eigen onderneming geeft leerlingen meer zicht op wat er allemaal bij komt kijken en of dit bij hen past.

Opdrachten

Opdracht 1 – Leerlingen maken kennis met relatief onbekende beroepen*

Leerlingen verdiepen zich in twee kansrijke onbekende beroepen en maken hier een presentatie van.

📌 [Docentenhandleiding en jongerenopdracht 'Onbekende kansrijke beroepen'](#)

Opdracht 2

Met deze opdracht ontdekken leerlingen welke baankansen er zijn bij opleidingen die ze interessant vinden. Ze leren werken met de bronnen waar deze informatie is te vinden.

📌 [Docentenhandleiding en jongerenopdracht 'Is-er-werk-na-mijn-opleiding'](#)

Opdracht 3 – Zelf snuffelstage regelen door interviews met beroepsbeoefenaars*

De opdracht bestaat uit het interviewen van een beroepsbeoefenaar gevolgd door een snuffelstage.

📌 [Docentenhandleiding en jongerenopdracht 'Zelf snuffelstage regelen door interviews met beroepsbeoefenaars'](#)

Ondersteuning bij opdrachten

Bruikbare websites met informatie over opleidingen, beroepen en beroepsbeelden die bij bovenstaande opdrachten als bron gebruikt kunnen worden:

- MBO opleidingen
www.kiesmbo.nl/opleidingen
- Beroepen
www.nationaleberoepengids.nl
- Beroepsbeelden
www.dream2work.com/beroepenkaarten

LEERLINGEN OVER WAT HELPT BIJ HET MAKEN VAN LOOPBAANKEUZES

"Ik heb in de les informatie gekregen, daarvoor wist ik helemaal niets. Ik wist niet dat je van vmbo-t naar havo 4 kan gaan"

"Ik vind dat ze meer kunnen uitleggen over verschillende opleidingen"

"Iets meer van kijk, dit kun je doen en dat kun je doen qua opleidingen"

Visie en beleid

Met de uiteenzetting van de zeven elementen kunnen docenten veel doen om leerlingen te ondersteunen in hun loopbaanproces. Maar behalve docenten die 'de goede dingen doen' is het belangrijk dat er op school een duidelijke visie is over LOB, uitgewerkt in LOB beleid. Als dat ontbreekt is een planmatige, doordachte en eenduidige aanpak binnen de school vrijwel onmogelijk. Het hangt dan af van individuele mentoren en docenten wat er aan LOB wordt gedaan en activiteiten in de verschillende leerjaren sluiten dan vaak niet goed op elkaar aan. Hierdoor krijgen niet alle leerlingen wat ze nodig hebben om weloverwogen loopbaankeuzes te kunnen maken. In de afgelopen decennia is de aandacht voor LOB gegroeid, maar er is meer aandacht en facilitering vanuit het management nodig om ervoor te zorgen dat LOB geen bijzaak is. Nog altijd komt het voor dat docenten in hun eentje de 'LOB-kar' trekken zonder voldoende draagvlak voor een doorgaande, samenhangende LOB-leerlijn in het team.

Wat is het doel?

- LOB is een volwaardig onderdeel van het onderwijs, net als andere vakken zoals wiskunde of Nederlands (het is immers ook onderdeel van het vmbo examenprogramma).
- Alle leerlingen krijgen kwalitatief goede LOB, met ruimte voor extra begeleiding en ondersteuning voor leerlingen die dat nodig hebben.
- Er is continuïteit in de uitvoering van het LOB-beleid doordat het een teamverantwoordelijkheid is. Het is dus niet afhankelijk van de inzet van individuele docenten.
- Facilitering, LOB heeft een vaste plek in het rooster in alle leerjaren, ook wanneer het onderdeel is van het mentoruur. Bij andere vakken wordt ook aandacht aan LOB besteed, dit versterkt de teamverantwoordelijkheid.

Hoe stimuleer je een visie en beleid op LOB?

- Het management draagt uit dat LOB belangrijk is en voorziet in tijd en middelen die nodig zijn. Dit voor voldoende begeleiding voor LOB-activiteiten binnen en buiten de school en praktische zaken zoals kosten voor vervoer bij stages. Maar ook voor lesmaterialen, digitale hulpmiddelen en -platforms die leerlingen kunnen helpen om interesses te verkennen en loopbaanactiviteiten te plannen.
- Zorg voor meerdere verantwoordelijken voor LOB met actieve 'kartrekkers'. Bij personele wisselingen is daarmee de continuïteit in de uitvoering beter geregeld.
- Ga met alle LOB-betrokkenen (teamleiders, decanen, mentoren, vakdocenten) in gesprek om een gemeenschappelijke visie op LOB te vormen en af te spreken wie wat gaat doen. Dit geldt in het bijzonder voor de mentor, die vaak een spilfunctie heeft. Als er onduidelijkheid is of verschil in taakopvatting, dan bestaat het risico dat niet alle klassen en leerlingen goede LOB krijgen.

- Zorg dat docenten en mentoren het belang inzien van LOB en bekwaam zijn in de uitvoering. Dit bevordert je bijvoorbeeld door kennisdeling, uitwisselen van goede voorbeelden maar ook door scholing. (Vak)docenten en mentoren kunnen behoefte hebben aan training in het voeren van loopbaangesprekken of meer kennis over doorstroomeisen en vervolgonderwijs.
- Zorg eerst dat de basis van LOB op orde is voordat je iets nieuws gaat doen. Als huidige activiteiten niet goed lopen, als er onvoldoende tijd is voor een goede voorbereiding en reflectie na praktijkervaringen of als de context onrustig is, dan is er geen goede basis voor vernieuwing.
- Betrek externe partners voor samenwerking met de praktijk. Ga dan wel na of de externe partner voor langere tijd ingezet kan worden. Dit om teleurstelling te voorkomen van investering in tijd en geld in een aflopende pilot of tijdelijk gefinancierde interventie. En een (externe) deskundige als procesbegeleiding bij de invoering kan helpen.
- Evalueer regelmatig met docenten en leerlingen hoe effectief het LOB-programma is en pas het waar nodig aan op ervaringen en behoeften van leerlingen en docenten.

Tool 1 – LOB taken*

“LOB taken” is een gespreksinstrument om te inventariseren, bespreken en evalueren wie de verschillende taken van LOB binnen de eigen school uitvoert en op welke wijze.

- [Expertisepuntlob.nl/lobtaken](https://www.expertisepuntlob.nl/lobtaken)

Tool 2 – De LOB-scan*

De LOB-scan is een hulpmiddel om de kwaliteitsborging van LOB te evalueren. Dit hulpmiddel geeft de school inzicht hoe LOB wordt ervaren en biedt aanknopingspunten om LOB te versterken.

- [Expertisepuntlob.nl/lobscan](https://www.expertisepuntlob.nl/lobscan)

Tool 3 – In gesprek met mentoren en docenten over LOB

Bespreek jaarlijks met mentoren en docenten uit de verschillende jaarlagen hoe de uitvoering van LOB verloopt, wat succeservaringen zijn en welke knelpunten ze tegenkomen. Onderstaande voorbeeldvragen kunnen als checklist gebruikt worden.

VOORBEELDVRAGEN**LOB beleid**

1. Is er LOB beleid uitgewerkt? Zijn alle betrokkenen bij LOB (docenten, mentoren, decanen) voldoende bekend met het LOB beleid?
2. Is het LOB beleid duidelijk terug te zien in aanbod van LOB in alle leerjaren?
3. Hoeveel tijd (in het lesrooster en bij de docenten/mentoren/decanen) wordt aan LOB besteed in de verschillende leerjaren? Is dat voldoende?
4. Wordt er voldoende en regelmatig aandacht besteed aan evaluatie van het LOB beleid?
5. Is er voldoende draagvlak en teamverantwoordelijkheid voor LOB? Zo niet, hoe kunnen we dat versterken?

LOB leerlijn

6. LOB in de onderbouw: Hoe worden de leerlingen voorbereid op hun profielkeuze? Wat vinden we van het LOB-aanbod in de onderbouw? Wat kunnen we verbeteren?
7. LOB in de bovenbouw: Hoe worden de leerlingen voorbereid op hun keuze voor een vervolgopleiding?

Wat zijn LOB-activiteiten die de leerlingen goed helpen bij het maken van een keuze voor een vervolgopleiding? Wat kunnen we verbeteren?

8. Is er een doorlopende leerlijn voor LOB per leerjaar en over de leerjaren heen?

Uitvoering LOB

9. Wat zijn de taken van de decaan/LOB-coördinator/mentoren/docenten op het gebied van LOB? Is die taakverdeling voor iedereen duidelijk?
10. Wordt van docenten/mentoren verwacht dat ze LOB op eenzelfde manier vormgeven, of is er ruimte voor eigen inbreng? Waarin verschillen docenten/mentoren wat betreft hun aanpak?
11. Zijn er knelpunten in de vormgeving, organisatie en/of uitvoering van LOB op schoolniveau? Zo ja, waaraan merkt u dat het niet goed gaat?
12. Zijn er knelpunten op mentor/docentniveau? Zo ja, waaraan merkt je dat het niet goed gaat?
13. Zijn er knelpunten op leerlingniveau? Zo ja, waaraan merkt je dat het niet goed gaat?
14. Is duidelijk welke leerling(groep)en en ouders extra of andere ondersteuning nodig hebben bij LOB en loopbaankeuzes? Hoe doet je dat en is er meer nodig?

Professionalisering

15. Is er behoefte aan trainingen, cursussen, opleidingen bij LOB-betrokkenen? (bijv. gesprekstraining voor loopbaangesprekken)

Tool 4 – In gesprek met leerlingen over LOB

Ga regelmatig met groepjes leerlingen in gesprek over LOB om meer zicht te krijgen op hoe de leerlingen LOB ervaren, wat ze nuttig vinden en waarvoor extra aandacht nodig is. Dit leidt tot verbeterpunten.

Bij onderstaande voorbeeldvragen kun je actieve werkvormen gebruiken door bijvoorbeeld:

- leerlingen te vragen hun antwoord eerst op post-its te schrijven en op te hangen op een groot vel papier;
- leerlingen te vragen op een lijn te gaan staan en een vraag te stellen (bijv. hoe belangrijk vind je de mening van je ouders over je vervolgopleiding?);
- over de lijn te stappen als je bijv. thuis wel eens over beroepen praat. Wie daar thuis niet over praat, blijft staan).

VOORBEELDVRAGEN

Kiezen van een vervolgopleiding & ondersteuning vanuit school

1. Wie weet al welke vervolgopleiding je na het vmbo wilt gaan doen?
2. Heb je al informatie gekregen over vervolgopleidingen?
  - a. Wat vind je van de informatie die je over vervolgopleidingen hebt gekregen?
  - b. Wat vind je van de hulp die je op school hebt gekregen bij het kiezen van een vervolgopleiding?
3. Wie heeft wel eens een loopbaangesprek met de mentor of decaan gehad? Wat vond je daarvan?
4. Wat kan de school doen om leerlingen beter te helpen bij de keuze voor een vervolgopleiding?
5. Wie weet al welk beroep je later wilt gaan doen? Wat dan? Waarom lijkt dat beroep je leuk?
6. Praten jullie wel eens met je ouders over wat je na deze school wil gaan doen? Waar hebben jullie het dan over?
7. Helpen je ouders je bij het maken van een goede keuze? Hoe dan?
8. Praat je wel eens met broer/zus/vrienden/klasgenoten over je keuze voor een vervolgopleiding? Waar hebben jullie het dan over?
9. Hoe belangrijk is het voor je wat je ouders vinden van de vervolgopleiding die je na deze school wil doen? Hoe belangrijk is het voor je wat je docenten vinden? Hoe belangrijk is het voor je wat je vrienden vinden?
10. Voelen jullie je vrij om met je ouders te praten over je keuze? Bijvoorbeeld als je ouders liever willen dat je een andere opleiding kiest?

Ondersteuning door de sociale omgeving

LOB-BETROKKENEN OVER VISIE EN BELEID

"En wat ik krachtig vind, en dat is wel eens anders geweest, is dat in zowel het mbo, het bedrijfsleven als bij ons er een gedeeld belang is. Het werkveld wil de leerlingen graag binnen hebben om kennis te maken met hun branche, wij willen die leerlingen graag die echte ervaring bieden. Dus daar zit volgens mij een enorme kans om dat eindelijk bij elkaar te brengen".

"We hebben de LOB scan gedaan. Daaruit bleek dat we veel doen, maar we hebben weinig visie op LOB. We hebben na de scan beschreven hoe we aankijken tegen LOB en wat er in de verschillende leerjaren moet plaatsvinden. Wij zijn met z'n drieën, maar vooral de LOB coördinator, aan het werk gegaan. Al met al is het teveel bij ons gebleven en te weinig echt in de school terechtgekomen".